

Найважливішою оцінкою рекреаційних систем природних районів стосовно демографічно-поселенських характеристик є їхня людність. Людність – це той чинник, який у абсолютних показниках дає чітку відповідь про фактичну демографічну ємність соціо-природної та рекреаційної геосистеми, а в її більших чи менших показниках – про нинішнє демографо-рекреаційне навантаження на природні комплекси.

Сьогодні в сточищі Прута виокремилися два чітких лідери ландшафтів стосовно їхньої людності, де проживає більше 100 тис. ос. Це Обертинсько-Гвіздецький (173 396 ос.) і Дерелуйський (144 954 ос.) природні райони. Ще два райони, Новоселицький і Кіцманський, мають теж доволі потужний демографічний потенціал, однак він майже удвічі є меншим за показники двох перших. Так, якщо у Кіцманському мешкає 99 075 ос., а в Новоселицькому – 92 479 ос., то людність найбільше заселеного Обертинсько-Гвіздецького фізико-географічного районів відрізняється від них у 1,75 і 1,87 рази відповідно. Власне, ці чотири райони формують найбільшу суцільну територію демографічного навантаження в сточищі Прута, яка більшою своєю частиною тяжіє до лівобережжя.

На сьогодні пересічна геометрична людність ландшафтів Прута складає 11937 ос., яку перевищують 20 із 33 фактично заселених названих територіальних одиниць, хоча їхня людність значно поступається першим чотирьом названим лідерам. У п'ятому за своїм рангом Хотинському районі налічується 70902 ос., що складає лише 40,8% від людності першого, а у всіх наступних чисельність населення відрізняється щонайменше у 2,94 рази. Безпосередньо на цій позначці знаходиться Пістинсько-Черемоський фізико-географічний район, у Космацько-Устеріцькому районі нині мешкає 51231 ос. (3,38 рази), що за своїм показником відповідає сьомому рангу.

Восьму, дев'яту та десятку позиції за власним рангом обіймають Чернівецький, Черемоський і Делятинсько-Яремчанський природні райони, чия людність коливається в межах 43387 ос. – 37974 ос. Частка всього населення по трьох районах загалом складає лише 11,3% у сточищі, а останнього Делятинсько-Яремчанського – п'яту частину від найзаселенішого Обертинсько-Гвіздецького району. Друга десятка районів із високими демографічними показниками обмежена інтервалом 30244 ос. – 13506 ос. від Прутсько-Пістинського до Слобода-Рунгурського районів, 30% фізико-географічних районів у якому належать рівнинній лісостеповій частині сточища.

Нижчі за середні значення ландшафтів коливаються в межах 11 територіальних природних одиниць. Діапазон таких значень за кількістю населення є теж розтягнутим і складає 9361 ос. – 99 ос., причому ці крайні значення відносяться до Кельменецького в Прут-Дністерській височинній області та Чорнодільського природних районів в Мармароській височинній області.

Вкрай низькими показниками демографічного потенціалу характеризуються високогірні райони Передкарпатської та Вододільно-Верховинської області, які не розташовані біля безпосереднього русла Прута і Черемошу, а їхня людність не перевищує 1 тис. ос. Вони займають рангові позиції від 30 до 33. До них відносяться Максимецький, Багненський, Сіретський і Чорнодільський фізико-географічні райони, причому людність Чорнодільського складає 14,5% від Максимецького, а від найзаселенішого Обертинсько-Гвіздецького вона відрізняється у 1752 рази!

Література

1. **Гишук Р.** Квест-екскурсія як новий напрям розвитку туристичної привабливості та популяризації євро регіону «Верхній Прут» / Р. Гишук, О. Хитрова, О. Крецький // Сучасний стан та перспективи розвитку туризму : Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції, м. Чернівці, 2-4 травня 2018 р. – Чернівці : ПБКФ «Технодрук», 2018. – С. 74-76.
2. **Круль В.** Територіальні особливості поселенської мережі у межах фізико-географічних районів верхнього сточища р. Прут / В. Круль, О. Гадельшин // Вісник Львівського університету. Серія географічна. – 2014. – Вип. 48. – С. 254-260.
3. **Круль В. П.** Поселенське освоєння фізико-географічних районів верхнього сточища Прута / В. П. Круль, Р. М. Гишук // Міжнародний науковий семінар «Проблеми ландшафтознавства в контексті стратегії сталого розвитку та Європейської ландшафтної конвенції» (3-5 листопада, м. Львів-Ворохта). – Львів: ЛНУ ім. І.Я. Франка, 2017. – С.74-77
4. **Krul' Volodymyr Retrospective Ethnic Variety of Settlements as Components of the Prykarpattia Natural Regions / Krul' Volodymyr, Hushchuk Roman, Diachuk Alina** // Scientific Letters of Academic Society of Michal Baludansky. – Slovakia: Koshice, Volume 5, No. 5A/2017. – p. 75-78

РЕЛЬЄФ ТА ГОСПОДАРСЬКА ОСВОЄНІСТЬ ГІР ЯЛОВИЧОРИ

ГЛЕЦЬКИЙ Й. Р., ЛОТОЦЬКА М. П., ТИМОФІЙЧУК Н. М.

Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника

Геоморфологічні дослідження Українських Карпат тривають уже понад півтора століття. Здійснювали їх в ході експедиційних розвідок, стаціонарних спостережень, аналізу картографічних матеріалів та теоретичних узагальнень українські, польські, австрійські, російські, науковці. Цілий ряд публікацій були присвячені й аналізу залежності господарської діяльності від морфометричних характеристик рельєфу гірської території, характеру та інтенсивності геоморфологічних процесів. У цій публікації ми хочемо розглянути взаємозв'язки, які склалися між геоморфологічними особливостями гір Яловичори (Яловичорського масиву), які є частиною природної підобласті Гринявсько-Яловичорських Карпат.

В цілому рельєф гір Яловичори має ерозійний характер. У їх межах добре виражені три пасма, кожне з яких утворене декількома хребтами, інколи окремими вершинами, що відчленовані від хребтів гірськими водотоками. До Путильського низькогір'я, яке є частиною підобласті Бистрице-Селятинського низькогір'я, примикає з південного заходу найдовше у межах масиву пасмо хребтів Максимця (1345 м), Випчини (1355 м), Лосової (1428 м), Голого Груня (1314 м), Рапочева (1264 м).

Серединне пасмо хребтів Яловичорських гір має неперервну лінію вододілу від Білого Черемошу до Сучави. Вона дуже звивиста, оскільки хребти густо і глибоко розчленовані долинами річок і потоків. Найвищі вершини зі стрімкими схилами здебільшого знаходяться віддалік від лінії вододілу. Серед них з північного заходу на південний схід фіксуються такі вершини: 1303 м (Чернелиця), 1369 м та 1354 м (хр. Гребенище), 1393 м, 1461 м 1463 м (усі без назви), 1423 м (Дворелець), 1399 м (Говдя), 1373 м. (хр. Штевйора), 1414 м (без назви), 1397 м та 1261 м (хр. Мелеш).

Найвищий хребет Яловичорських гір – Яровиця (1446 м, 1574 м та 1567 м) та продовження пасма – хребет Томнатик (1565 м, 1526 м). Західні схили цих хребтів досить стрімко опускаються до долини річки Сарата, яка відділяє їх від чивчинського хребта Чорний Діл. Східні схили у вигляді відрогів з висотами понад 1300 м простягаються на 5–10 км від вододільного гребеня.

Сучасний рельєф продовжує свій розвиток під впливом ерозійної (розмивної) діяльності гірських річок та потоків. Помітний вплив на активізацію цих процесів чинить господарська діяльність населення. У свою чергу природні умови території, а передусім риси рельєфу, визначили напрями господарської діяльності місцевих жителів (гуцулів). Останні почали активно заселяти і освоювати гірську територію тільки з XV століття. Традиційними галузями господарювання для жителів Яловичорського масиву, як й для більшості інших гірських районів Карпат, було тваринництво, лісове господарство і лісозаготівля, а також пов'язані з ними переробка тваринницької продукції і деревини, збиральництво, художні промисли.

Тваринництво гірського краю мало від початків постійного заселення території відгінно-пасовищний характер, оскільки населені пункти в гірській місцевості розміщуються здебільшого на берегах річок чи в улоговинах (вплив рельєфу), а для розвитку тваринництва потрібні були великі площі пасовищ та сіножатей. Тому літування худоби і заготівля сіна зосереджувались на виположених пригребеневих частинах схилів гірських хребтів. Сінокоси часто були розміщені на значній відстані від поселень (інколи десятки кілометрів) на гірських полонинах. Заготівля сіна займала дуже значну частку часу у трудовій діяльності гуцулів. Через значну віддаленість Яловичорського масиву, він дуже мало заселений. Відповідно і не дуже значною була потреба у пасовищах. Вони представлені тільки у пасмі Максимця та Яровиці.

Рослинництво у горах Яловичори не набуло значного розвитку. Бідні, малородючі ґрунти малоприсадибні для господарського використання. Крім того гірські території тут мають нетривалий вегетаційний період.

Господарська діяльність гуцулів у горах Яловичори більш тісно була пов'язана з лісом. Адаже в недалекому минулому практично все, що оточувало гуцула було зроблене з дерева (від будинку до предметів побуту: стіл, посуд, ложки і т. д.). Зараз ситуація сильно змінилася, оскільки лісогосподарська діяльність зазнала значного впливу НТП, а також правової неупорядкованості цього виду економічної діяльності в Українській державі.

Використовуючи спостереження у ході польових маршрутних досліджень, а також вибудувавши і проаналізувавши цілу систему картографічних ГІС-моделей гіпсометричних рівнів, крутості та експозиції схилів, ступеня розчленованості рельєфу, були встановлені певні взаємозв'язки між морфометричними характеристиками форм поверхні і домінуючим напрямом природокористування у межах природно-географічних підобластей та окремих їх частин. Так, у горах Яловичори, як й у цілій області Полонинсько-Чорногірських Карпат, чітко виражені відмінності у природокористуванні за гіпсометричними рівнями та крутістю схилів.

Відносно незначні площі гребеневої частини головних хребтів та їх відрогів у горах Яловичори представлена полонинами, які поступово стають практично безлюдними через згортання впродовж останніх десятиріч тваринництва. Висоти полонин тут піднімаються зазвичай понад ізогіпсою 1100 м. Середній нахил полонинських поверхонь 22°, максимальний до 56°. Надто стрімкі (понад 36°) схили пасма хребтів Чернелиці – Дворельця – Штевійори очевидно були однією з важливих причин того, що у його межах практично не представлені полонини, а всі вершини заліснені. Лісозаготівля тут також сягає тільки висот до 1200 з середнім нахилом схилів 22°, максимальним – до 49°.

Отже, життя і природокористування у горах Яловичори має свої відмінні риси, які передусім визначаються морфометричними особливостями гірського рельєфу, а також особливостями географічного положення осередків заселення.

ДО ПИТАННЯ АНАЛІЗУ ПРИРОДНИХ КОМПЛЕКСІВ РЕГІОНУ УКРАЇНСЬКИХ КАРПАТ ДЛЯ ЦІЛЕЙ РОЗВИТКУ ТРАНСКОРДОННОГО НАУКОВОГО ТУРИЗМУ (УКРАЇНА – РУМУНІЯ)

ГУЦУЛЯК В.М.¹, ГРИЦКУ В.С.¹, ГІЛЕЦЬКИЙ Й.Р.²

¹Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича

²Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника

Здійснений аналіз геокомплексів фізико-географічних підобластей та областей Карпатського регіону: 1) Покутсько-Буковинське Передкарпаття, 2) Скибові Горгани, 3) Вододільно-Верховинські Карпати, 4) Полонинсько-Чорногірські Карпати, 5) Мармароський масив. Особливий інтерес для цілей рекреації і туризму представляють поселенські геосистеми вказаних регіонів: Яремче, Буковель, Ясіня, Ділове.

Прут-Сіретське Передкарпаття. Чернівецька область

Згідно схеми природного (фізико-географічного) районування відноситься до Покутсько-Буковинської підобласті. В геологічному відношенні територія розміщена в Передкарпатському крайовому прогині (зовнішня зона), який складається з глинисто-піщаних відкладів тортона (неоген), що легко розмиваються й сприяють розвитку ерозійно-зсувних процесів та утворенню грядово-горбистого рельєфу. Завдяки неотектонічним рухам сформувались височини з відмітками понад 500м (г.Цецино – 537м), аналогічні Сучавському плато. Вузькі гря-

Опубліковано:

Гілецький Й. Р., Лотоцька М. П., Тимофійчук Н. М. Рельєф та господарська освоєність гір Яловичори. Рельєф і клімат: Матеріали II Міжнар. Конф. (26-28 верес. 2018 р.). Чернівці : Чернівецький нац. ун-т., 2018. С. 61–62.